

Ksenija Popošek

Prizadevanje za oblikovanje ustrezne večkulturne šolske klime

Uvod

Svet, v katerem živimo, se vse bolj razlikuje od prejšnjega. Odgovornost odraslih je prihajajočemu posamezniku omogočiti njegovo drugačnost, da ta posameznik ne glede na spol, svojo veroizpoved, kulturni ali socialni izvor, narodno pripadnost ipd. lahko pridobljene spretnosti uresniči v skladu s svojimi željami in hotenji. Takšne cilje si lahko zastavi le odprto družbeno okolje, vzgojno-izobraževalni sistem, ki temelji na uveljavljanju enakih možnosti za izobraževanje in uspešnost vseh učencev ob upoštevanju drugačnosti posameznikov. Pomemben člen te verige so zagnani in ustvarjalni učitelji, ki upoštevajo ter razvijajo svoje znanje in izkušnje ob upoštevanju načela večkulturnosti in spoštovanja pravic pripadnikov drugih nacionalnih skupin, v nenehnem prizadevanju za oblikovanje pozitivne večkulturne šolske klime. Osnovni načrt dela temelji na vzpostavljanju zaupanja v šolo in odpravljanju stereotipov in predsodkov.

Kot primer dobre prakse bi izpostavila uspešno socialno integracijo učencev Romov na naši šoli. Romski učenci so enakovredno vključeni v različne oblike dejavnosti, pridobivajo pozitivno samopodobo in posledično postajajo učno uspešnejši.

Obogateno razmišljanje in življenje romskih družin na Studencih

Na Osnovni šoli Janka Padežnika sem zaposlena od leta 1989 kot profesorica pedagogike in sociologije kulture. Šola je v letošnjem šolskem letu praznovala častitljivo starost sto trideset let. Naš šolski okoliš je na Studencih, osnov-

Iz prakse

Ksenija Popošek, pedagoginja, Osnovna šola, Osnovna šola Janka Padežnika v Mariboru

na šola pa stoji blizu Jožefove cerkve in novega koroškega mostu v Mariboru.

Zaradi graditve železnice in tovarn se je na ozemlju okoli le-teh naselilo veliko družin nekdanje Jugoslavije, Studenci pa so bili tudi dom številnim romskim družinam. Učenci naše šole so bili različnih narodnostnih skupin, veroizpovedi, načina razmišljanja, vzgoje in življenja.

Romski otroci in njihovi starši so tega leta predstavljali skupino ljudi s pomanjkanjem socialnih spretnosti in nezadostnim znanjem slovenskega jezika. Pri drugih narodnostnih skupinah to ni bilo tako očitno. Starši in otroci niso bili zainteresirani za šolsko delo in sodelovanje z učitelji, otroci so hodili v šolo, ker je bilo tako zakonsko določeno. Romski učenci so bili izpostavljeni diskriminaciji, nestrpnosti, okolje je kazalo do njih stereotipen in odklonilen odnos. Učenci so se družili le med seboj, se sporazumevali v romskem jeziku, njihov učni napredek je bil kar najmanjši, večkrat so ponavljali posamezne razrede zaradi utrjevanja in boljšega razumevanja slovenskega jezika, obisk pouka je bil pomanjkljiv.

Leta 1993 je Strokovni svet Republike Slovenije za vzgojo in izobraževanje sprejel Navodila za prilagajanje programa za romske učence od prvega do četrtega razreda, decembra 1997 pa še predlog etapnih ciljev učencev od 4. do 8. razreda z namenom spremljanja uspešnosti vzgojno-izobraževalnega dela z romskimi učenci.

Njihova posebnost izhaja tudi iz drugačnih materialnih, socialnih in kulturnih pogojev, v katerih živijo. Upoštevati je treba njihovo kratkotrajnejšo sposobnost pozornosti in vztrajnosti ter posebnosti, ki izhajajo iz njihove pripadnosti romski skupnosti, predvsem njihovo večjo potrebo po gibanju in bivanju na prostem. Za romske učence je značilen tudi praviloma nižji šolski obisk in prezgodnje izstopanje iz osnovne šole. Ker so med romskimi učenci razlike v obvladanju slovenskega jezika, v sposobnostih prilagajanja šolskemu delu, predvsem v socialnem in kulturnem razvoju, je treba pri operativizaciji navodil predvideti najustreznejše vsebinske in organizacijske rešitve ter jih opredeliti v individualnih programih za tiste romske učence, ki to potrebujejo.

Navodila za prilagajanje so bila zelo uporabna, saj so učiteljem dajala večji spekter in avtonomijo pri posredovanju in preverjanju znanja pri romskih učencih.

Po vpeljavi devetletne osnovne šole leta 1996 veljajo za vse učence, tudi za učence s posebnimi potrebami, tujce, Rome idr. minimalni standardi znanja. Usvajanje novega znanja je sedaj voden in merljiv proces, minimalni standardi znanja so jasno določeni pri vseh predmetih, od prvega do devetega razreda.

Še vedno pa se pojmovni svet učencev Romov zaradi drugačnega načina življenja pogosto ne ujema z našim, minimalne so sposobnosti koncentracije in vztrajnosti. Učenci so pogosto nemirni in nezbrani, izražajo veliko potrebo po gibanju, in to v oblikah agresivnosti. Šolskega reda ne razumejo, ne sprejemajo in ne uresničujejo ter so brez čuta odgovornosti do dela, učiteljev, sošolcev in lastnine.

Zavedali smo se, da moramo nekaj bistvenega spremeniti v procesu uspešnejše integracije Romov, ustvariti predvsem občutek varnosti, upoštevati

ja drugačnosti, poenotene možnosti za uspešnost ob upoštevanju drugačnosti, pripadnost posameznika razredni skupnosti, oblikovati pozitivno medkulturno klimo med vsemi udeleženci v šolskem prostoru.

V šolskem letu 2002/03 smo pripravili operativni načrt za projekt Romi z nami in med nami.

Izhodišče projekta je bil sorazmerno velik odstotek učencev Romov (takrat 11,3 odstotka, danes 13,92 odstotka) z namenom usklajevati sobivanje različnih kultur v razredu, razvijati in krepiti pravico do drugačnosti, spoznavati različne pomembne elemente romske kulture in ozavestiti strokovne delavce o nujnosti sprejemanja romskih otrok in širjenja večkulturne razredne klime.

Zajeli smo vse tri udeležence vzgojno-izobraževalnega procesa: starše, učitelje, učence.

Starši

Ob vstopu v šolo je sodelovanje s starši učencev Romov posebnega pomena, saj je treba družinam zbuditi zaupanje v vzgojno-izobraževalni proces. Predstaviti jim je treba pomembnost vzgoje in izobraževanja v nadaljnjem šolanju, prednosti dvojezičnosti ter pomembnost ohranjanja lastne kulturne identitete ob hkratnem vključevanju v večinsko kulturo.

Za romsko družino je značilno, da je velika, otroci se rojevajo izredno mladim staršem, sorodniki so med seboj trdno povezani, *Romi ne poznajo »računice«, ki je značilna za načrtovanje družine v sodobni družbi (Mikuš Kos 1999)*. Med otrokom in materjo je pristna vez, tako da živijo otroci v čustveno toplem in ljubečem okolju.

Njihovo odraščanje je spontano, kot nasploh njihovo življenje. Nimajo prevelikih pričakovanj in obveznosti do otrok in jim zato ne vzbujajo občutkov krivde, ki privedejo do generacijskih konfliktov. Za svoje otroke se zelo bojijo, kar je povezano s pogosto umrljivostjo v preteklosti. Pretepajo jih le redko. Pri romskih otrocih tako ni zaslediti samomorov. Starše spoštujejo in jih ne zapuščajo, tudi ko odrastejo. (Mikuš Kos 1999)

Ko smo se obogatili s kulturnimi značilnostmi romskih družin, smo se projektno in sistematično lotili integracije.

Starše Rome smo začeli načrtno vključevati v proces s ciljem in namenom ustvarjanja *varnega okolja* za učence Rome. Po skupnem roditeljskem sestanku smo jih vsak mesec ali, če je bilo treba, še pogosteje vabili v šolo k sodelovanju k vsaki obliki, ki je bila na voljo. Povezali smo se z vodjem romske skupnosti v kraju ter si zagotovili udeležbo in sodelovanje na kulturni prireditvi ob dnevu Romov v Mariboru.

Pripravili smo delavnice strpnosti in preprečevanja nasilja za razvijanje pozitivne samopodobe otrok in mladostnikov v okviru Društva za nenasilno komunikacijo in Društva za boljši svet v sklopu preventivnega programa za preprečevanje nasilja (po Reasonerju), ob prehodu v devetletno osnovno šolo smo izpeljali delavnice za starše in otroke, ki se bodo vpisali v devetletko.

Starši so lahko opazovali svoje otroke pri delu v razredu v okviru dni odprtih vrat, prihajali na dopoldanske in popoldanske govorilne ure in se individualno pogovarjali z učiteljico o napredku njihovega otroka.

Projekt integracije je že pokazal prve pozitivne rezultate. Če se v tej točki omejimo na delo s starši, je ob tem treba povedati, da je to sedaj že drugačna generacija staršev kot pred petnajstimi leti. Večina teh staršev je hodila v slovensko, marsikdo med njimi tudi na našo šolo. Bistvena prelomnica v razmišljanju staršev romskih otrok je ta, da so začutili veliko potrebo po izobrazbi za svoje otroke, saj le takšni lahko opravljajo njihove posle. Težnja po izobraževanju otrok je tako velika, da so sprejeli vse oblike sodelovanja s šolo, kar pomeni, da redno prihajajo v šolo in so sproti seznanjeni z uspehi in neuspehi svojih otrok, enakovredno z drugimi starši obiskujejo prireditve, predavanja, delavnice in druge oblike druženja staršev v šoli, kar krepi večkulturno šolsko klimo in omogoča enake možnosti za vse učence.

Da bi to sodelovanje še izboljšali in vezi še bolj utrdili, upoštevajoč načelo enakih možnosti za vse učence, smo stopili v korak s še dvema novima projekta, ki jih ponuja Andragoški zavod. Gre za projekta BIPS in INTI.

BIPS – program družinske pismenosti za odrasle – beremo in pišemo skupaj, je javnoveljavni program neformalnega izobraževanja, program, ki je namenjen usposabljanju staršev učencev Romov za pomoč otrokom pri šolskem delu. Staršem, ki bi radi pomagali otroku, pa ne vedo kako. V programu, ki se bo začel izvajati na naši šoli že čez dva meseca, bodo sodelovali starši in otroci prve triade devetletke.

INTI – je program integracije otrok brez državljanstva, otrok tujcev. Gre za ciljno populacijo staršev s predšolskimi otroki. Njegov namen je spodbujanje lastne identitete v drugi kulturi. Pomoč se izvaja na domu, v projektu pomoči na domu bosta sodelovala tudi dva naša učitelja.

Učitelji

Romski otrok je med učitelji veljal za problematičnega, agresivnega, nasilnega, nedelavnega, neprilagodljivega, vzgojno zanemarjenega, z negativnim vplivom in teroriziranjem do ostalih neromskih otrok. (Mikuš Kos 1999)

Postavili smo si nalogo pogledati v svet romskega otroka. Seveda je bilo potrebno izobraževanje, tematske delavnice, konference, pripravili smo gradivo za razredne ure, vse pod skupnim sklopom integracije različnih otrok v posameznem oddelku, kjer so enake možnosti za vključevanje v dejavnosti in vsakdanje življenje za vse učence.

Moto tematskih konferenc je bil Različnost otrok – bogastvo šole. V procesu integracije je bila vizija učiteljev in strokovnih delavcev šole ozaveščanje potrebe negovanja romske kulture, zato je treba prvine romske kulture raziskovati v vsakem okolju posebej in v skladu s tem izbirati ustrezne oblike, metode, sredstva in vsebine dela na ravni posameznega oddelka. Strokovni delavci naj sami odkrijejo skupne prvine slovenske in romske kulture na podlagi sodelovanja s starši in opazovanja otrok.

Gre za razvijanje medkulturne vzgoje, ki nimata veliko skupnega, vendar že kar nekaj časa sobivata, zato je bilo treba poiskati in graditi na tistih prvinah, ki so skupne obema kulturama, ob tem pa upoštevati načelo pravice do drugačnosti, do sporazumevanja v njihovem jeziku, do ohranjanja romske identitete. Učiteljeva naloga je bila, da ustvarja varno okolje, v katerem so enake možnosti za vključevanje v dejavnosti in vsakdanje življenje ne glede na spol, telesno in duševno konstitucijo, nacionalno pripadnost, kulturno izvor, veroizpoved itn.

Naloga učiteljev je navajanje skupine otrok na razmišljanje, zakaj je dobro, da nismo vsi ljudje enaki, in da smo lahko zadovoljni, da se družimo z ljudmi različnih ras, religij in kultur, saj nas to bogati.

Večkulturna razredna klima

Na naši šoli pravzaprav ni »čistega oddelka«. Vsak dan se srečujemo z različnimi kulturami. S poznavanjem tega dejstva in z upoštevanjem načela enakih možnosti za vse učence in priznavanjem različnosti med otroki so si učitelji v svojih oddelkih vsak dan prizadevali krepiti pozitivno medkulturno razredno klimo, ki temelji na naslednjih vrednotah: pomembnosti razlik med ljudmi, da smo lahko zadovoljni, da se lahko družimo in spoznavamo otroke različnih ras, religij in kultur v eni kulturi. Pomembno pri tem je učenje ohranjanja svoje identitete, kulture in šeg.

Razred je relativno stalna delovna skupnost učencev približno enake starosti in predznanja, ki pod vodstvom učitelja sistematično pridobiva vzgojo in izobraževanje po istem učnem načrtu in učnem programu. (Malić 1988).

Razpoloženje v razredu je zelo odvisno od spodbudnih medosebnih odnosov med učenci samimi in odnosov med učiteljem in učenci. Sodobno pojmovanje skupinske dinamike je sinergijsko. (Kušče Zupan 1994) Pomeni, če člani neke skupine dosegajo s skupnimi močmi velike učinke, se večajo tudi posameznikovi potenciali.

Na konferencah, timskih sestankih, sestankih razrednih učiteljskih zborov sproti rešujemo nastale položaje, dileme, odprta vprašanja. Pomembno je pri tem upoštevati načela sprotnosti, aktualnosti, sistematičnosti in doslednosti.

Učenci Romi

Kaj pomaga romskemu otroku vzgoja in izobraževanje, ko sedi zapostavljen in odrinjen v samotno klop velike učilnice 'belih' otrok? Takšna vzgoja dobiva pomen diskriminacije. (Mikuš Kos 1999)

Na naši šoli je 13,92 odstotka učencev Romov. Vključeni so skoraj v vse oddelke, klima v razredih je ugodna, učenci imajo enake možnosti vključevanja v vse dejavnosti vzgojno-izobraževalnega procesa, zunajšolske dejavnosti, interesne dejavnosti, ustvarjalne delavnice. Slednje učenci Romi še z veseljem obiskujejo. Na številnih področjih dosegajo vidne rezultate.

Projekti

Med prepoznavne cilje naše šole sodi naučiti učence uporabe jezika kot komunikacijskega sredstva v vsakdanjem življenju. Otroci živijo in mislijo v tujem jeziku, intuitivno dojemajo pomen celote. Omenjeno spodbujajo prav projekti jezikovnih kopeli.

V prvi triadi imamo kot edina šola v Sloveniji projekt Jezikovne kopeli, v katerem si lahko učenci izbirajo svoj prvi tuji jezik (nemščina ali angleščina). Znanje jezikov utrjujemo in širimo z različnimi projekti. Svojim učencem nudimo nadstandardno učenje tujih jezikov že v prvi triadi. Pomembno je učenje tujih jezikov v prvi triadi. To velja prav za učence Rome, ki kažejo še poseben napredek v učenju tujega jezika. V šolskem letu 2004/05 smo začeli interni projekt Jezikovne kopeli v nemškem jeziku v prvem razredu devetletke. Za projekt smo namenili eno šolsko uro za oba oddelka prvega razreda. Gre za pristop *one person – one language*. Učiteljica nenehno uporablja nemščino kot socialni vezni člen ter kot komunikacijsko sredstvo. Jezikovno osvajanje poteka implicitno pri izdelovanju, glasbi, risanju, športu. Ure Jezikovne kopeli potekajo s pomočjo iger, pesmi, kreativnih uric, tako se učenci sploh ne zavedajo, da je t. i. »delovni« jezik pri omenjenih aktivnostih tuj jezik. Romi so pri teh urah še posebno uspešni, saj so jim te oblike dela bliže.

Z željo in usmeritvijo šole v večkulturnost usmerjamo otroke, da postanejo člani velike evropske družine; pridružili smo se še dvema mednarodnima projektoma:

- UNESCO ASP-net, katerega rdeča nit je uveljaviti kulturo miru in nenasilja ter se naučiti skrbeti za planet Zemljo. Člani UNESCO širijo strpnost do vseh vrst drugačnosti in različnosti, sodelovanje in spoštovanje med ljudmi in narodi. Znotraj projekta se učenci ukvarjajo s svetovnimi problemi, človekovimi in otrokovimi pravicami, demokracijo, okoljskimi problemi in medkulturnim učenjem;

- COMENIUS – partnerstva s šolami je eden izmed osmih delov projekta Sokrates. Gre za program izobraževanja evropske skupnosti, katere cilj je spodbujati sodelovanje in mobilnost ter krepiti evropsko razsežnost v izobraževanju. Izmenjava učencev z vrstniki v petih evropskih prijateljskih državah veliko prispeva na področju večjezičnosti in jezikovne drugačnosti.

Preventivni program zmanjševanja nasilja – učenci vseh razredov skupaj z razredniki v projektu razvijajo učinkovite načine nenasilne komunikacije z vrstniki in odraslimi.

V okviru mednarodne organizacije dela mladih pod okriljem Lions kluba smo že štiri leta člani mednarodne družine dobro mislečih ljudi in z izpolnjevanjem lionističnega kodeksa naši učenci skupaj z mentorji izvajajo humanitarna dela.

Pri vseh projektih so vključeni učenci, ki želijo širiti misel širine, poznavanja ljudi in običajev sveta.

Jezikovna kopel v prvi triadi

Nagrajenec likovnega natečaja ob 130- obletnici Osnovne šole Janka Padežnika (Baki Dibrani, 5.a / 8)

Učna pomoč

Za učence, ki potrebujejo učno pomoč, organiziramo najrazličnejše oblike pomoči v okviru šole ali ob pomoči zunanjih institucij.

Za učence Rome država namenja:

- sredstva za izvajanje učnih ur individualne ali skupinske učne pomoči. Ta oblika je zlasti izrazita v prvi triadi devetletne osnovne šole, ko romskim učencem pomagamo zapolniti vrzeli na področju znanja slovenskega jezika;
- učno pomoč (0,5 odstotka na oddelek) v skladu z urami na podlagi odločb o usmeritvi in učna pomoč prek javnih del;

- na podlagi Pravilnika o normativih in standardih ugodnejše normative za oddelke, v katere so vključeni učenci Romi.

Dodatno še omogočamo:

- individualno učno pomoč ob kratkotrajnih učnih težavah,
- reševanje vzgojnih težav,
- svetovanje otrokom in staršem.

Na podlagi vsega tega so rezultati dela z učenci Romi dobri, učenci dokončajo osnovno šolo brez večjih težav (v letošnjem šolskem letu dva učenca) in povečini nadaljujejo izobraževanje.

Uspeh, ki smo ga dosegli v teh letih, je zasluga vseh udeležениh, v upoštevanju načela enakih možnosti za vse otroke, v misijonarskem širjenju ideje večkulturnosti, ohranjanju lastne vrednosti, tradicije in v nenehnem iskanju ustreznih poti za doseg le-teh.

Literatura

- Bahovec, E. D., Bregar, K. G., Čas, M. idr. (1999). Kurikulum za vrtce: Predšolska vzgoja v vrtcih. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za šolstvo.
- Carlgren, F. (1993). Vzgoja za svobodo: pedagogika Rudolfa Stainerja. Ljubljana: EPTA.
- Divjak, M. (1998). Šola in človekove pravice. Ljubljana: Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK.
- Kubale, V. (2001). Skupinska učna oblika. Ljubljana, Celje.
- Mikuš Kos, A. (1999). Različnim otrokom enake možnosti. Ljubljana: ADOZ tisk.
- Palmer, Parker J. (2001). Poučevati s srcem. Ljubljana: EDUCY.
- Pšunder, M. (1998). Kaj bi učitelji in starši še lahko vedeli? Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Pšunder, M. (1994). Knjižnica za učitelje in starše. Maribor: Založba Obzorja Maribor.
- Strojin, M., Mikuš Kos, A. (1991). Vsak otrok hodi v šolo. Murska Sobota: Pomurska založba.
- Zupančič, M., Justin, J. (1991). Otrok, pravila, vrednote. Ljubljana: Didakta.
- Žagar, D., Brajša, P., Žemva, B., Kunstelj, A., Grgurevič, J., Guzelj, E. (2001). Razrednik. Vloga, delo in odgovornost. Ljubljana: Založništvo Jutro.